

KRYSTYNA LENARTOWSKA

WSP w Bydgoszczy

KORESPONDENCJA MIĘDZYSZKOLNA JAKO JEDEN ZE SPOSOBÓW ROZWIJANIA UMIEJĘTNOŚCI PISEMNEGO WYPOWIADANIA SIĘ UCZNIÓW KLAS NIŻSZYCH

1. Walory korespondencji międzyszkolnej dla rozwijania umiejętności pisemnego wypowiadania się

Rozwijanie języka uczniów młodszych w jego funkcji komunikatywnej i ekspresywnej dokonuje się głównie na lekcjach języka polskiego podczas ćwiczeń w mówieniu i pisaniu. Zgodnie z zaleceniami programu nauczania¹ uczniowie mogą wypowiadać się pisemnie w formie:

- opowiadania,
- opisu,
- sprawozdania,
- listu,

Uczniowie klas niższych uczą się także redagowania takich pism użytkowych jak: zawiadomienie, ogłoszenie, zaproszenie oraz sporządzają notatki kronikarskie².

Wymienione formy wypowiedzi pisemnych uczniowie klas niższych opracowują najpierw wspólnie, pod kierunkiem nauczyciela. Formułowanie wypowiedzi w danej formie poprzedzone jest różnorodnymi ćwiczeniami językowymi: słownikowymi, słownikowo-frazeologicznymi i syntaktycznymi. Skupienia uwagi i wielkiej cierpliwości wymaga stopniowe przyswajanie sobie przez dzieci młodsze pisanej odmiany języka różniącej się od mówionego swoistymi cechami leksykalnymi, syntaktycznymi i kompozycyjnymi. Dodatkową trudnością jest konieczność bezwzględnego podporządkowania wypowiedzi pisemnej normom gramatycznym i ortograficznym.

Redagowanie danej formy wypowiedzi wymaga również aktywizowania myślenia dziecka, język bowiem będąc zewnętrznym narzędziem myśli, bierze bezpośredni udział w procesie myślenia. Każda wypowiedź pisemna jest rezultatem pracy myślowo-językowej porządkującej treści, wiążącej je w komunikatywną, jasną całość³.

Rozwijaniu języka mówionego i pisanego uczniów młodszych sprzyja dobór odpowiednich metod nauczania – uczenia się. Nagajowa uważa, że dominować tu powinny metody oparte na praktycznej działalności uczniów⁴. Jest to szczególnie ważne w procesie kształtowania umiejętności pisemnego wypowiadania się, w odmianie pisanej języka bowiem panują bardzo skomplikowane stosunki między odbiorcą i nadawcą. Posługując się mową ustną uczeń jest przyzwyczajony do kontaktu z odbiorcą, „tymczasem jego wypowiedzi pisane nie mają określonego odbiorcy”⁵. Tej sytuacji może zapobiec prowadzenie przez uczniów korespondencji międzyszkolnej.

Korespondencja międzyszkolna polega na zbiorowej lub indywidualnej wymianie listów przez dzieci, wymianie albumów tematycznych i okolicznościowych, gazetek szkolnych, prac dziecięcych. Z czasem wymiana ta może się wzbogacić o różnego rodzaju informacje odpowiadające na pytania korespondentów, wycinki z czasopism, a nawet drobne upominki. Nauczyciel,

który pragnie, by jego uczniowie podjęli korespondencję z inną klasą musi najpierw nawiązać kontakt z kolegą z wybranej szkoły i uzgodnić warunki wymiany. Najlepiej jest wymieniać korespondencję raz w miesiącu; wówczas jest wystarczająca ilość czasu na przygotowanie odpowiedzi na pytania postawione w liście, na wykonanie albumu, sformułowanie pytań pod adresem korespondentów. Często prowadzona korespondencja budzi aż tak żywe zainteresowanie, że dzieci pragną się poznać osobiście⁶. Prowadzenie korespondencji wprowadza uczniów w różne sytuacje komunikacyjne. Każdym listem rządzą więc inne prawa socjolingwistyki, każdy list jest inny. Redagowanie listu wymaga nie tylko znajomości i umiejętności stosowania zasad obowiązujących przy posługiwaniu się tym rodzajem pisma użytkowego, lecz także opanowania jasności, poprawności i zwięzłości stylu. „Styl listu jest jasny, jeżeli słowa listu są zrozumiałe dla odbiorcy i nie zawierają dwuznaczności. Poprawność gramatyczna i ortograficzna jest konieczną zaletą listu i świadczy dodatnio o autorze. Zwięzłość listu wymaga używania krótkich, logicznych zdań, zrozumiałych dla odbiorcy⁷. Ponieważ, ze względu na różną treść korespondencji, zawarte w liście pytania, każdy list jest inny, swoisty wymaga on stosowania najrozmaitszych form wypowiedzi: opowiadania, opisu, sprawozdania, swobodnej wypowiedzi wielozdaniowej, które często przeplatają się ze sobą, łączą tworząc komunikatywną i ekspresywną całość.

2. Badania nad znaczeniem korespondencji międzyszkolnej dla rozwijania języka pisanego uczniów klas niższych i ich wyniki

Badania nad znaczeniem prowadzenia korespondencji międzyszkolnej dla rozwijania języka pisanego uczniów klas niższych prowadziły nauczycielki klas niższych: Wanda Kaczmarek⁸ ze Szkoły Podstawowej nr 9 we Włocławku i Maria Węderlich⁹ ze Szkoły Podstawowej w Liciszewach, woj. włocławskie. Obie nauczycielki sformułowały taki sam problem badawczy: w jakiej mierze stosowanie techniki korespondencji międzyszkolnej wpływa na umiejętność pisemnego wypowiedziania się uczniów klasy trzeciej?

Zakładając, że technika korespondencji międzyszkolnej (jedna z technik C. Freineta) stosowana obok realizacji form ćwiczeń wypowiedzi pisemnych przewidzianych programem języka polskiego dla klasy trzeciej wpłynie korzystnie na umiejętność pisemnego wypowiedziania się uczniów tak ze środowiska miejskiego (W. Kaczmarek), jak i wiejskiego (M. Węderlich) wyłoniły następnie takie same problemy szczegółowe:

- czy prowadzenie korespondencji międzyszkolnej wpłynęło korzystnie na umiejętność pisemnego wypowiedziania się w formie opowiadania i opisu?
- czy prowadzenie korespondencji międzyszkolnej rozwinęło inwencję twórczą uczniów w komponowaniu listu?
- czy technika korespondencji międzyszkolnej stała się czynnikiem inspirującym uczniów do prowadzenia osobistej korespondencji?

Badania swoje przeprowadziły stosując metodę eksperymentu pedagogicznego (technika grup równoległych). W swoich środowiskach szkolnych dobrały odpowiednie klasy kontrolne, czyniąc klasami eksperymentalnymi te klasy trzecie, których były wychowawczyniami, i w których uczyły języka polskiego.

Korespondencję międzyszkolną prowadziły ze sobą obie trzecie klasy eksperymentalne: klasa trzecia ze Szkoły Podstawowej w Liciszewach z klasą trzecią ze Szkoły Podstawowej nr 9 z Włocławka. Eksperyment był prowadzony w ciągu całego roku szkolnego. Uczniowie wymieniali między sobą listy zbiorowe. Ich treść wiązała się z bieżącymi wydarzeniami z życia klasy i środowiska. Korespondencja zawierała również życzenia okolicznościowe (Dzień

Nauczyciela, Międzynarodowy Dzień Dziecka), dzieci dołączały do niej albumy tematyczne (o swoich miejscowościach, o przejawach pór roku w przyrodzie). Wspólna zabawa karnawałowa w styczniu zapoczątkowała pojawienie się także korespondencji indywidualnej. Otrzymywane listy były czytane przez obie strony z dużym zaciekawieniem, a odpisywanie na nie sprawiało dzieciom sporo satysfakcji. Przy końcu roku szkolnego uczniowie klas eksperymentalnych wypowiedzieli swe opinie na temat prowadzenia korespondencji międzyszkolnej. Dzieci z obu środowisk były bardzo zadowolone z takiego kontaktu ze swymi rówieśnikami.

Uczniowie kończący klasę trzecią winni opanować umiejętność samodzielnego redagowania opowiadania, opisu i listu. Oczywiście jest to dopiero umiejętność podstawowa, która będzie się doskonaliła w klasach wyższych. Wpływ techniki korespondencji międzyszkolnej na uzyskane w tym zakresie przez uczniów rezultaty ukazują poniższe wyniki badań.

Poziom wypowiedzi pisemnych uczniów klas trzecich w świetle średnich ocen

Forma wypowiedzi	Średnie oceny uzyskane przez uczniów badanej populacji							
	Środowisko miejskie				Środowisko wiejskie			
	Klasa E		Klasa K		Klasa E		Klasa K	
	Badanie		Badanie		Badanie		Badanie	
	początkowe	końcowe	początkowe	końcowe	początkowe	końcowe	początkowe	końcowe
Opowiadanie	3,6	4,5	3,4	3,8	4,4	4,5	4,3	3,8
Opis	4,0	4,5	3,2	3,4	3,9	4,8	3,5	3,7
List	4,6	4,7	3,8	3,7	4,3	4,8	3,8	4,3

Analiza wyników pozwala stwierdzić, że w rezultacie poczynań eksperymentalnych podniosły się średnie oceny uzyskane przez uczniów za umiejętność redagowania opowiadań, opisów i listów w klasach eksperymentalnych z obu środowisk. Wzrost średnich ocen w zestawieniu wyników badania początkowego z końcowym zamyka się w granicach od 0,1; 0,5, do 0,9. Największy wzrost średniej oceny obserwujemy w obu klasach eksperymentalnych, z tym, że w środowisku miejskim dotyczy on poziomu opowiadań, a w środowisku wiejskim poziomu opisów.

W klasach kontrolnych również nastąpił wzrost średnich ocen za poziom redagowanych wypowiedzi pisemnych. Zamyka się on jednak w granicach od 0,2 do 0,5 średniej oceny. Pojawiło się tu również zjawisko spadku średniej oceny za poziom redagowanych wypowiedzi pisemnych w zestawieniu średnich ocen uzyskanych przez uczniów w badaniu początkowym i końcowym. W jednym przypadku dotyczy ono poziomu opowiadań pisanych przez uczniów klasy kontrolnej ze środowiska wiejskiego, a w drugim listu redagowanego przez uczniów klasy kontrolnej ze środowiska miejskiego.

Ocena poziomu wypowiedzi pisemnych została dokonana zgodnie ze szczegółowo opracowanymi kryteriami punktowymi. Kryteria te dotyczyły zawartości treściowej wypowiedzi pisemnej, jej spójności logicznej, walorów stylu i języka oraz objętości.

Korzystny wpływ prowadzenia korespondencji międzyszkolnej na rozwijanie umiejętności pisemnego wypowiadania się został potwierdzony wynikami badań. Przeprowadzone wśród uczniów klas eksperymentalnych badanie za pomocą ankiety na początku nowego roku szkolnego, po wakacjach (byli to już uczniowie klasy czwartej) wykazało, że technika

korespondencji międzyszkolnej stała się czynnikiem nie tylko inspirującym dzieci do prowadzenia osobistej korespondencji (wymiana listów, widokówek), lecz także przyczyniła się do nawiązania przez nie osobistych kontaktów (odwiedzanie się w domach rodzinnych, wspólne wyjścia do kina itp.).

3. Spostrzeżenia i wnioski wpływające z badań eksperymentalnych

Nauczycielki prowadząc eksperyment, Wanda Kaczmarek i Maria Węderlich sformułowały szereg spostrzeżeń i wniosków wynikających z badań. Oto niektóre z nich:

1. Prowadzenie korespondencji międzyszkolnej korzystnie motywuje chęć pisemnego wypowiedziania się przez dzieci. Chcą one dzielić się z rówieśnikami swoimi przeżyciami. Wzajemna wymiana listów, życzeń, przesyłek (zdjęcia, albumy) powoduje, że pisanie staje się naturalną potrzebą dziecka. Wzbogaca się wiedza uczniów o świecie, rozwija się wyobraźnia i inwencja.
2. Obok walorów dydaktycznych korespondencji międzyszkolnej należy uwypuklić jej walory wychowawcze. Dzieci ze środowiska wiejskiego są najczęściej pozbawione kontaktów z rówieśnikami z innych środowisk. Korespondencja powoduje przełamanie bariery izolacji i lęku przed nowym środowiskiem. Wpływa także na budzenie wiary w siebie, podnosi poziom samooceny.
3. Dydaktyczne i wychowawcze walory korespondencji międzyszkolnej uwidocznione w wyniku badań obligują do wysunięcia propozycji, by ten rodzaj komunikacji językowej upowszechnić w klasach niższych.

PRZYPISY

¹ Program nauczania początkowego. Klasy I–III. WSiP Warszawa 1983

² H. Smolińska: Pisma użytkowe w klasach I–III. W: Z teorii i praktyki nauczania początkowego. Cz. II WSP Bydgoszcz 1986

³ S.L. Rużiński: Podstawy psychologii ogólnej. KiW Warszawa 1962

⁴ M. Nagajowa: Kształcenie języka ucznia w szkole podstawowej. WSiP Warszawa 1985

⁵ Tamże ..., s. 21

⁶ H. Semenowicz: Freinet w Polsce. WSiP Warszawa 1980

⁷ J. Bar: Formy wypowiedzi w programie języka polskiego szkoły podstawowej i średniej. WSP Opole 1978 s. 96

⁸ W. Kaczmarek: Znaczenie korespondencji międzyszkolnej dla rozwijania języka pisanego uczniów klas niższych. Praca magisterska wykonana pod kierunkiem K. Lenartowskiej, maszynopis. WSP Bydgoszcz 1986

⁹ M. Węderlich: Znaczenie korespondencji międzyszkolnej dla rozwijania języka pisanego uczniów klas niższych. Praca magisterska wykonana pod kierunkiem K. Lenartowskiej, maszynopis. WSP Bydgoszcz 1986

Krystyna Lenartowska

Der Artikel stellt die wenig populäre organisatorisch – methodische Arbeitsform dar: die Korrespondenz zwischen Schulen und zeigt die Möglichkeit ihrer Anwendung in den Anfangsklassen.